

TÜRKİYE'DE BELEDİYE GELİRLERİNİN YAPISI

Figen ALTUĞ*

ÖZET

İncelemede, Türkiye'de bir yerel yönetim birimi olarak belediyelerin gelirleri teorik bir çerçeveye yerleştirilirken, oransal gelişimi Bursa Belediyesinin üç yıllık gelirleri itibarıyla araştırılmıştır. Belediye hizmetleri finansmanının yaklaşık yarısı beldede yaşayanlardan toplanan gelirlerle, diğer yarısı da merkezi idare vergilerinden alınan paylarla karşılanmaktadır; bu payın hesaplanmasında nüfus kriterinin yanı sıra başka kriterlerin de kullanılması önerilmektedir. Böylece, belediyeler hizmetleriyle orantılı bir gelir yapısına kavuşabilirler.

SUMMARY

The Structure of The Municipality Revenues in Turkey

The aim of this study is to analyse the recent developments in the revenue sources of the municipalities in Turkey and to make a general assessment of it within a theoretical frame. The study is based on the proportional evolution of the revenues of Bursa municipality for the last three years and the findings pointed out the fact that, while almost half of the services extended by the municipality was financed by the local taxes, the other half owed to the municipality shares in the taxes collected by the central government. Despite the recent regulations aimed at enhancing the financial sources of the municipalities, the continuing insufficiency with this respect requires further measures. For instance, in determining the municipality shares within the central government tax revenues, the use of several selective criteria other than the population-size criterion may be an effective means for providing the municipalities the necessary financial power required by the magnitude of the services they extend.

GİRİŞ

Türkiye'de, devlet faaliyetlerini gerçekleştiren çeşitli seviyelerdeki idarelerden bir grup da yerel yönetim birimleridir. Yerel yönetimler il, belediye veya köy halkının ortak yerel ihtiyaçlarını karşılayan; karar organları yöre halkı tarafından seçilen kamu tüzel kişileridir¹.

* Yrd. Doç. Dr.; U.Ü.İ.İ.B.F. Maliye Bölümü

1 1982 Anayasası, mad. 127.

Diğer yerel yönetim birimlerine oranla daha geniş görev alanına sahip olan belediyeler, kentin biçimlenmesinden tüketicinin korunmasına değin belde sakinlerinin günlük ortak yaşantısını ilgilendiren bir dizi konuda yetkili birimlerdir ki giderleri ile orantılı gelir yapısını kurabilmeleri için idarelere özerklik tanınması gerekir²; oysa yoğun idari vesayetin yanısıra yeterli öz kaynaktan yoksun olmaları ve merkezi yönetime mali yönden de bağımlı kalmaları sonucu temel hizmetlerini sunamadıkları dönemler olmuştur.

1981 yılından itibaren yürürlüğe giren bir dizi mevzuat, belediyelerin yapmak zorunda oldukları hizmetler ve dolayısıyla harcamalarını karşılayacak gelir yapısını oluşturmayı amaçlamaktadır. İncelemede, belediye gelirlerini teorik bir çerçeveye yerleştirirken bu amaç da araştırılacak; ayrıca Bursa belediyesinin üç yıllık gelir durumu da örnek olarak ele alınacaktır.

I- İDARELERARASI MALİ İLİŞKİLERİN DÜZENLENMESİ

İdarelerarası mali ilişkilerin düzenlenmesi, bir devletin sınırları içinde farklı seviyedeki idareler arasında kamu hizmetlerinin, kamu harcamalarının ve dolayısıyla finansman kaynaklarının paylaşılmasıdır³. Paylaşım sadece gelir kaynakları açısından ele alınırsa, mali ilişkilerin dar anlamda düzenlenmesi söz konusudur ki makalede konuya bu yönüyle değinilecektir.

A. KAMU GELİRLERİNİN PAYLAŞIMI

Kamu idarelerinin üstlendikleri görevlerle orantılı gelir yapısına sahip olmaları gerekir. Yapılacak giderlere yetecek geliri olmayan idareye, aralarında mali açıdan eşitsizliğe yol açmayacak biçimde, kaynakları bol idareden gelir aktarımı yapılması, Mali Tahsis sistemi çerçevesinde incelenir. Bu sistemde yardım alan taraf, yardım yapana karşı bağımlı durumda kalabilir⁴.

Buna karşılık, gelir yetersizliği ortaya çıkmadan, başlangıçta vergi kaynakları ile gelirlerinin idarelerarasında bölüşümünün yapılması, gerçek anlamda gelir paylaşımıdır ki üç şekilde uygulanabilir⁵.

1. İlki *Rekabet Sistemidir* ve merkezi ve mahalli idarelere vergi kaynakları üzerinde sonsuz vergileme yetkisi tanır; böylece mahalli idarenin mali gücü artar fakat çifte vergileme vb. sakıncalar ortaya çıkar. Türkiye'de uygulanmayan bir sistemdir.

2. İkincisi, *Ayrırma Sistemidir* ve vergi kaynaklarının ayrılmasını önerir; böylelikle bazı vergi kaynakları ve hasılatı merkezi idareye, bazıları ise mahalli idarelere bırakılmaktadır ki, çifte vergileme sakıncası ortadan kalkar. Buna karşılık, mahalli idarelere bırakılan vergi kaynakları verimsiz ise, gelirleri hizmetlerine yetmez. Türkiye'de kısmen uygulanan bir sistemdir.

2 4. Beş Yıllık Kalkınma Planı, s. 81, mad. 249.

3 Ritschl H., "Mali Tevzinin Şekil ve Meseleleri", *I.Ü.İ.F. Maliye Enstitüsü Tezleri*, Üçüncü Seri-1967, s. 102. Burada adı geçen idareleri, Türkiye açısından merkezi ve mahalli idareler olarak ele alacağız.

4 Ritschl H., a.g.t., s. 109-110.

5 Ritschl H., a.g.t., s. 104-109.

3. Buna karşılık vergi kaynakları yerine vergi hasılatının idarelerarasında bölündüğü üçüncü sistem, *Karma Sistem* adını taşır. Bu sistemde, mahalli idarelere bazı gelir kaynakları tahsis edilmekte; yetersiz kalacağı düşüncesiyle merkezi idare gelirlerinden de pay verilmektedir. Bunun için çeşitli yöntemler kullanılabilir. Türkiye'de uygulananlar, Paylaşma Sistemi ile Vergi Torbası sistemidir.

a. *Paylaşma Sistemi*: İdarelerden birinin topladığı vergilerden çeşitli kriterlere göre diğerlerine pay verilmesi esasına dayanır. Merkezi idarenin tahsil ettiği vergilerden mahalli idarelere pay vermesi halinde, bu vergiler daha çok ödeme gücü esash, verimli vergiler olduğundan, mahalli idarelere düzenli biçimde hasıla sağlanır. Paylaşmada verginin tahsil edildiği yer, nüfus gibi kriterler kullanılmaktadır. Nüfus kriteri, kamu harcamasında olası artışı her zaman yansıtmaz. Turistik bir yöre olmak veya üniversiteye sahip olmak gibi özel nitelikli ek harcamalar ya da yerleşim düzeni, konut durumu, arazi yapısı vb. unsurların neden olacağı harcamalar için başka kriterler de kullanılmalıdır⁶.

b. *Vergi Torbası Sistemi*: Merkezi idare tarafından toplanan bir kısım vergi hasılatı toplamından mahalli idarelere yasayla belirlenmiş oranda pay verilmektedir.

Uygulamada, ayırma sistemi ile karma sistemin çeşitli tipleri birlikte kullanılırken, sisteme bütünlük kazandırmak için mali tahsis sisteminden de yararlanılmaktadır⁷.

B. TÜRKİYE'DE DURUM

1986 yılından beri Türkiye'de belediye gelirleri dört temel kaynağa dayanmaktadır.

1. *Belediyelerin öz gelirleri*: Emlâk vergisi ile 2464 sayılı Belediye gelirleri kanunu uyarınca tahsile yetkili oldukları gelir türleri, Ayırma sistemine göre belediyelere bırakılmış vergi kaynakları ve dolayısıyla hasılatıdır⁸.

2. *Genel bütçe gelirlerinden aldıkları paylar*: Gerek aldıkları paylar gerekse paylaşım biçimleri, teorideki karma sisteme örnek gösterilebilir.

Belediyeler, genel bütçe vergi gelirleri (GBVG) hasılatından yıllar boyu değişen biçimde yararlanmışlardır⁹. 1985 yılından beri GBVG'nin % 6'sı, belediyelere nüfuslarına göre paylaşılmakta; % 3'ü Belediyeler Fonu olarak İller Bankasında tutulmaktadır. Fonu kullandırma yetkisi Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile İçişleri Bakanlığındadır. GBVG'nin % 0.55'i ise Mahalli İdareler Fonu hesabında İçişleri Bakanlığının kullanım yetkisinde bulunur; nüfusu 25.000'in altındaki belediyeler, bakanlıkça uygun bulunan yatırım projeleri için bu fondan yararlanırlar.

6 Üstünişik Belma, *Belediyelerin Mali Yapısında Düzenlemeler*, DPT., 1987, s. 66; Nadaroğlu Halil, *Mahalli İdareler*, 1982, s. 115.

7 Ritschl H., a.g.t., s. 111.

8 Makalenin 2. kısmında ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

9 1981 öncesi, bazı devlet vergilerinden değişik oranlarda pay alırken, 1981 den sonra genel bütçe vergi tahsilat toplamının (GBVB) % 5'inin belediyelere ayrılması; bunun % 80'inin son genel nüfus sayımı sonuçlarına göre belediyelere dağıtılması öngörülmüştür (2380 s. kanun). 1984'den sonra ise payın kademeli olarak artırılması ve GBVG'nin % 10.30'unun belediyelere dağıtılması sözkonusu iken (3004 s.k.), 1985 yılında oranın düşürüldüğünü görüyoruz (3239 s. kanun).

3. *Devlet Özel Yardımları*: Teorideki mali tahsis sistemine uymaktadır; çeşitli bakanlık bütçelerindeki ödeneklerden, belediye bütçesine yardım yapılabilir. Genellikle merkezi idareye yakınlıkları ölçüsünde belediyelerin başvurdukları bir gelir kaynağıdır. Yardımın konusu belirlenmiş ise, belediyenin bu tür geliri kullanma esnekliği kaybolur; aksine konusu belirlenmemişse belediye açısından kullanımı serbest bir gelir kaynağı olur.

4. *Olağanüstü gelirler*: Belediyelere yasalarla borçlanma yetkisi tanınmıştır; çoğunluğu İller Bankası aracılığıyla gerçekleşen bu gelir kaynağı, kuşkusuz idarelerarası gelir bölümümü çerçevesinde ele alınamaz.

II. TÜRKİYE'DE BELEDİYELERİN ÖZ GELİRLERİ

1981 yılında 2464 sayılı yasa, 1981 öncesinde de uygulanan bir dizi belediye gelirini yeniden düzenlemiş ve eklemeler de yaparak yürürlüğe girmiştir. 1986 yılından beri Emlâk Vergisi Yasası da emlak gelirlerini mahalli idare geliri olarak düzenlemektedir. Ayrıca, belediyelerin yönettikleri kurumlardan elde ettikleri hasılat ile taşınır-taşınmaz mallarından vb. sağladıkları çeşitli gelirleri de vardır.

A. EMLAK VERGİSİ

Kişilerin vergi ödeme gücü göstergelerinden biri de servetleridir ve Türkiye'de emlak, bir servet unsuru olarak vergi kapsamına girmektedir.

Bildiği gibi, emlak vergisinin konusu mahalli idare sınırları içinde kolayca tesbit edilebilir ve yerel yönetim tarafından verginin tahsili çeşitli yararlar sağlar¹⁰. Bununla birlikte matrahın saptanması veya denetimi için gereken uzman kadro sıkıntısı varsa, emlak vergisinin mahalli idare tarafından tahsilinden beklenen yararlar da ortadan kalkmaktadır. Nitekim 1972-1985 yılları arasında emlak vergisi merkezi idare tarafından yönetilmiştir¹¹. 1986 yılından itibaren ise emlak vergisinin tarh, tahakkuk ve tahsil işlemleri belediyelerin yetkisine bırakılmıştır¹². Bu şekilde Emlak Vergisi, teorik çerçeveye de uyumlu bir şekilde mahalli idare geliri olarak belediyelere bırakılan bir vergi olmuştur¹³.

B. BELEDİYE GELİRLERİ YASASINCA BELEDİYE GELİRLERİ

Belediyeler, yerel yönetim alanları içinde birtakım gelirleri toplamaya yetkilidirler; bunlardan bir kısmı ödeme gücüne dayalı, bir kısmı da yararlanma esaslıdır.

10 Hicks U., *Büyük Şehir İdaresinin Finansmanı*, M.E. Yayını, No. 33, 1968, s. 25.

11 Maliye Bakanlığınca tahsil edilen vergi hasılatının % 45'i belediyelere pay olarak verilirdi (29.7.1970 tarih 1319 s. Emlak Vergisi Kanunu, 98 md). Ayrıca emlak vergisinin Türkiye'deki tarihsel gelişimi için bkz. Nadaroğlu Halil, *Mahalli İdareler*, 1982, s. 303-305.

12 11 Aralık 1985 tarih 3239 sayılı kanun 103-108 ve 114. maddeler.

13 Bkz. Üstünışık B. a.g.e., s. 40. Verginin % 15'i il özel idare payı; 3030 s. kanunun uygulandığı şehirlerde, % 17'si Büyükşehir Belediyesi payı olarak ayrılacak üzere.

Ayrıca ücret karşılığı sunacakları işler olduğu gibi, beldedeki müze ve madenlerden de gelir payı almaktadırlar¹⁴.

1. Ödeme Gücüne Dayalı Vergiler

Kişilerin servetlerinden başka kazanç ve harcamaları da vergi ödeme güçlerinin birer göstergesi olarak vergi kapsamına alınmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, vergi matrahının karineler usulüyle saptandığı ve ödeme gücüne dayalı bir dizi vergi, belediye geliri olmaktadır. Bunlardan bir kısmı belediye tarafından tahsil edilirken, bir kısmı da başka kurumlarca tahsil edilip belediyeye aktarılmaktadır.

a. *Meslek Vergisi*: Belediye sınırları içinde bir işyerinde ticari, sınai ve serbest meslek faaliyetinde bulunan veya motorlu taşıtlarla ticari amaçlı yük ve yolcu taşımacılığı yapan gerçek ve tüzel kişiler, alt ve üst sınırları yasada belirlenmiş bir spesifik tarife uyarınca meslek vergisi ödemektedirler¹⁵. Bu vergi, Fransa'da uygulanan meslek vergisine, isim ve tarihyatta karineler yöntemini kullanmaları açısından benzerse de, Fransa'daki vergi, ticari ve sınai faaliyetlerde bulunanlardan, mesleği yürüttükleri bölgenin kira değerine göre farklılaştırılarak alınmaktadır¹⁶. Dolayısıyla idarece takdir yöntemi kullanılmaktadır¹⁷; Bu yöntem idareye ek külfet getirmekle beraber, ödediği kira, yükümlünün ödeme gücüne karine sayıldığından, sağlanacak hasıla verimli olabilir.

Oysa, Türkiye'de uygulanan meslek vergisi için, belediyeler nüfuslarına göre beş gruba ayrılmakta; yükümlüler de niteliklerine göre çok genel bir sınıflamaya tabi tutulmaktadır; kısaca vergi tarhında dış belirtiler yöntemi kullanılmaktadır¹⁸. Bu durumda vergi hasılatı yeterince verimli olmayacaktır.

b. *İlân ve reklâm vergisi*: Belediye sınırları içindeki çeşitli ilân ve reklamlardan — geniş muafiyetler vardır — yüzölçümü esasına göre alınan; vergi miktarının alt ve üst sınırlarının yasayla belirlendiği bir spesifik tarife dayanan vergidir¹⁹.

c. *Eğlence vergisi*: Eğlence yerinin tipine göre farklı biçimde tarhedilmektedir. Biletle girilen eğlence yerlerinde gayrisafi hasılatın % 20'sinden; biletle girilmeyenlerde ise belediye meclisinin takdir edeceği günlük kazanç üzerinden maktu bir tutar

14 3239 s.k. 125. ve 126. maddeler.

15 26.5.1981 tarih ve 2464 sayılı Yasa. Bilindiği gibi, vergi tarifesinin mutlak rakamlara dayandırılması, enflasyon sürecinde tahsil edilecek vergi miktarını oransal olarak azaltmaktadır. Nitekim 11.12.1985 tarihli 3239 s. yasa 117. maddesi uyarınca adı geçen tarifenin alt-üst sınırlarını yükseltmek gereği duyulmuştur. Bu düzenlemelere sıkça başvurmamak için olsa gerek, adı geçen yasanın 124. maddesi ile de, Bakanlar Kuruluna maktu vergi ve harçların alt ve üst sınırlarını 10 katına kadar artırma yetkisi tanınmıştır.

16 Nadaroğlu, H., a.g.e., s. 113.

17 "Mükellefin işyeri kirası... onun gelirine karine sayılarak vergi matrahı olarak kabul edilir." Bkz. Erginay A., *Vergi Hukuku*, 12. Baskı, 1986, s. 86.

18 Odaya veya derneğe kayıtlı olmaları, taksi işletmeleri gibi." küçük sanat erbabı veya perakendecilerden bunların nev'ine ve şehrin nüfusuna göre vergi alınması, dış alâmetler usulüne bir örnektir." Bkz. Erginay A., a.g.e., s. 85.

19 2464 s. kanun 12. ve 16. maddeler. 3239 s. kanun 118. madde uyarınca, sınırlar 5 kat arttırılarak, mutlak rakamların yetersizliği giderilmek istenmiştir.

vergi alınmaktadır²⁰. Dolayısıyla ikinci grup eğlence yerleri belediyece götürü usulde vergilendirilmektedir.

d. *Akaryakıt tüketim vergisi*: Spesifik tarifeyle tarhedilen ve tahsilatı merkezi idare tarafından yapılan bir belediye geliri iken, İller Bankasında toplanan hasılatı, belediyeler nüfuslarına göre paylaşıyorlardı²¹. 1984 yılından sonra belediye geliri olmaktan çıkarılan verginin hasılatından, belediyeler çeşitli kamu birimleri ile birlikte pay almaya başladılar²².

e. *Elektrik ve havagazı tüketim vergisi*: Belediye sınırları içinde yaşayanlar kullandıkları elektrik ve havagazı için ödenecek bedel üzerinden elektrik ve havagazı tüketim vergisi ödemek zorundadırlar²³. Elektrik ve havagazı dağıtan kuruluşlar satış bedelini toplarken vergiyi de tahsil etmek ve belediyeye aktarmakla sorumludurlar.

f. *Yangın sigortası vergisi*: Taşınır ve taşınmaz mallar için yangına karşı sigorta şirketlerine yatırılan primlerin tutarı, belediyenin yangın sigortası vergisinin matrahını teşkil eder; sigorta şirketleri tahsil ettikleri prim hasılatının % 10'unu belediyeye vergi olarak yatırmak zorundadırlar²⁴. Yasada yükümlü olarak gözüken sigorta şirketleri uygulamada, vergiyi sigorta yaptırımlara yansıtmaktadırlar²⁵.

g. *Haberleşme vergisi*: PTT, belediye sınırları ve mücavir alanlar içinde tahsil ettiği telefon teleks vb. ücretler üzerinden, belediyeye haberleşme vergisi ödemek zorundadır²⁶.

2. Yararlanma Esaslı Vergiler

Belediyelere bırakılan gelir kaynaklarından bir grup da yararlanma vergileridir ki, sunulacak kamu hizmetleri ile talep arasında uyum sağlama amacıyla alınır²⁷.

a. *Harcamalara katılma payları*: Kentleşmeye birlikte kent içi alt ve üst yapı tesislerine ihtiyaç artmaktadır. Bu hizmetlerden doğrudan yarar sağlayacak olanlar saptanabileceğine göre, teori gereği hizmetin finansmanına da katılabilirler. Bu tip hizmetlere ihtiyaç arttıkça, doğrudan yarar sağlayacakların da harcamalara daha fazla katılmaları gereği savunulmaktadır²⁸. Belediye gelirleri kanununda, harcamalara katılma payları adı altında bir dizi yararlanma vergisi alınmaktadır²⁹. Buna göre, belediyenin ilgili kuruluşlarınca hizmet gerçekleştirildikten sonra, maliyet, hizmetten

20 2464 s. k. 17-22. maddeler; spesifik tarife 3239 s.k. 118. md. uyarınca 5 katına yükseltilmiştir.

21 2464 s. k. 23-27. maddeler.

22 7.11.1984 tarih 3074 s. Akaryakıt Tüketim Vergisi Yasası.

23 2464 s. k. 34-39. maddeler.

24 2464 s. k. 40-44. maddeler.

25 Öncel Y., "Belediye Hizmetlerinin Finansmanı ve Değişimi" *İ. Ü. Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, 28. seri 1982, s. 112.

26 2464 s. k., 29-33. maddeler.

27 Bulutoğlu K., *Kamu Ekonomisine Giriş*, 1977, s. 463.

28 Nadaroğlu, H., a.g.e., s. 131.

29 Yol, Kanalizasyon, Su Tesisleri Harcamalarına Katılma Payları; 2464 s.k. 86-94. maddeleri uyarınca yapılan harcamanın 1/3'ü katılma payı olarak alınırken 1986 yılından itibaren 3239 s. kanun 121. maddeye göre, harcamanın tümü yükümlüler arasında paylaşılacaktır.

doğrudan yararlanacaklara yansıtılmakta dolayısıyla belediye açısından, harcama yükü azalmaktadır. Katılma paylarının, 2 yıl boyunca dört taksitte ödenmesi mümkündür; bu durumda geri dönecek tutarın enflasyon karşısında oransal olarak azalacağı da gözönünde tutulmalıdır³⁰.

b. *Harçlar*: Türkiye'de belediyelerin tahsile yetkili olduğu harçlar, genellikle piyasanın denetlenmesini amaçlar³¹. Kamuya ait alanların herhangi bir nedenle işgalinden, belediyeye bağlı kurumlardan çeşitli belgelerin istenmesine, belediye sınırları veya mücavir alanlar içinde imar işlerinden veya bir işyerinin açılmasından, tatil günlerinde çalışmaya izin verilmesine değin, çeşitli konuları kapsayan harçlar alınmaktadır. Toplam onbir grup harcın ikisi hariç, kalanı spesifik tarifelidir³².

Miktar üzerinden alınan vergilerde matrahın saptanması kolay olduğundan yükümlünün vergi kaçırma olanağı dolayısıyla idarenin vergi kaybı riski azalmaktadır. Buna karşılık vergi gelirleri sadece miktar hareketlerini yansıtır fiyat değişimlerinden etkilenmeyeceğinden enflasyon sürecinde vergi ödeyicisinin gerçek yükü azalmaktadır³³. Oysa bu tip vergileri toplayan idare açısından sorunlar başlar; belediye artan hizmet maliyetlerini yeterince verimli olmayan gelirleriyle karşılamak zorundadır. Tarifelerin alt ve üst sınırlarını değiştirme yetkisi de Bakanlar Kuruluna ait olduğuna göre, belediye gelirleri içinde harçların esnek gelirler olmadığı açıktır.

C. BURSA BELEDİYESİNİN GELİRLERİ

İncelenen dönem boyunca, Bursa Belediyesinin devlet bütçesinden alınan % 6 pay karşılığında sağladığı hasılat, kendi öz gelirlerine yakın bir tutardır (Tablo: I). Başka bir deyişle, hizmetlerin finansmanının yaklaşık olarak yarısını belde sakinlerinden karşılamaktadır.

Tablo: I
Belediye Toplam Gelirlerinin Yüzde Dağılımı (*)

Belediye Toplam Gelirleri	Yıllar	1984	1985	1986
			100.0	100.0
I. Genel bütçe gelirlerinden pay		45.4	56.5	47.8
II. Belediye öz gelirleri		54.6	43.5	52.2

(*) Gelir rakamları, Bursa Belediyesinden sağlanmış olup, yüzdeler hesaplanmıştır.

- 30 Nitekim katılma payının peşin ödenmesi halinde % 25 eksiği ile tahsil edileceği hükme bağlanmıştır. 3239 s. k. 121 md.
- 31 2464 s.k., 45.-85. maddeler.
- 32 Değer esaslı ile alınan harçlardan Tellallık harcı, belediyelere ait hal, balıkxhane, mezat yerlerindeki taşınır ve taşınmaz mal ile ürünlerin satışı üzerinden; temizleme ve aydınlatma harcı ise emlak vergi değeri üzerinden hesaplanır. Emlak Vergisi belediye geliri olunca, harç da 3239 s. k. 142. madde uyarınca yürürlükten kalkmıştır.
- 33 Bulutoğlu K., a.g.e., s. 408.

1984 ve 1985 yıllarında, öz gelirleri içinde ilk sırayı çeşitli gelirler almaktadır; aralarında toptancı hali resmi, kiralara, ivaz karşılığı bağışlar, faizler ve tahsis nitelikte devlet özel yardımları, hasılat açısından önem taşımaktadır. Daha sonra ödeme gücüne dayalı vergiler ile yararlanma esaslı vergilerden harçlar, ikinci ve üçüncü sırayı izlemektedir. Vergiler içinde Elektrik Tüketim Vergisi, Meslek Vergisi ve Haberleşme vergisi; harçlarda ise Temizleme ve Aydınlatma Harcı ve İmar ile ilgili harçlar önem taşımaktadır.

1986 yılında Emlâk Vergisi hasılatı, verginin belediyeye aktarılmasıyla öz gelirler içinde en önemli yere sahip olurken, ödeme gücü esaslı vergilerin payını birinci sıraya yükseltmekte; onu çeşitli gelirler ve harçlar izlemektedir (Tablo: II).

Tablo: II
Belediyenin Öz Gelirleri Yüzde Dağılımı (*)

	1984	1985	1986
BELEDİYE ÖZ GELİRLERİ	100.0	100.0	100.0
A. VERGİLER	36.9	33.5	56.3
1. Meslek Vergisi	9.6	9.1	4.8
2. İlan ve Reklâm V.	2.5	2.5	2.5
3. Eğlence Vergisi	4.1	4.0	1.6
4. Akaryakıt Tüketim V. (**)	1.4	0.2	33.5
5. Haberleşme V.	4.5	6.0	4.9
6. Elektrik Tüketim V.	10.7	7.0	4.9
7. Yangın Sigortası V.	2.4	2.5	1.7
8. Çeşitli Vergiler	—	—	0.3
9. Vergi Cezaları	1.7	2.1	2.1
B. HARÇLAR	23.6	18.8	14.1
1. Temizleme ve Aydınlatma Harcı	9.6	7.9	0.7
2. İşgaliye Harcı	2.9	3.5	2.7
3. Tatil Günlerinde Çalışma Ruhsatı	1.0	0.8	0.7
4. Kaynak Suları Harcı	0.0	—	—
5. Tellallık Harcı	0.9	1.0	0.5
6. Hay. Kes. Mu. ve Den. H.	—	—	0.2
7. Ölçü ve Tartı Aletleri H.	0.2	0.1	0.2
8. Kayıt ve Suret Harcı	0.2	0.1	0.2
9. İmar ile İlgili Harçlar	7.4	4.3	8.2
10. İşyeri Açma İzni Harcı	0.6	0.4	0.3
11. Muayene, Ruhsat ve Rapor Harcı	0.8	0.7	0.4
C. HARCAMALARA KATILMA PAYI	0.2	0.2	0.4
D. BELEDİYECE YÖNETİLEN KURUM KARŞILIKLARI	1.0	1.3	1.3
E. ÇEŞİTLİ GELİRLER ve ÜCRETLER	38.2	46.2	27.9

(*) Gelir rakamları Bursa Belediyesinden sağlanmış olup yüzdeler hesaplanmıştır.

(**) 1986 yılında Emlak Vergisi hasılatını göstermektedir.

SONUÇ

İdarelerarasında gelir kaynaklarını ayırma ilkesi uyarınca Türkiye'de belediyelere bırakılan vergilerde uygulanan teknik, yükümlülerin gerçek kazanç ve iradları ile genelde ilişkili olmadığından — teoride de, olması beklenmez — vergi hasılatı, hizmetlerine oranla yetersiz kalmakta dolayısıyla belediyeler genel bütçeden nüfuslarına göre alacakları paylara veya diğer özel yardımlara bağımlı duruma gelmektedir. Bu durumu hafifletmek üzere emlak gelirleri belediyelere bırakılarak bütçelerinde öz gelir payı artırılmışsa da genel bütçe katkısına ihtiyaçları devam edecektir.

Öte yandan belediyelerin genel bütçe vergi gelirlerinden aldıkları payın dağıtımında nüfus kriterinden ayrı olarak, hizmetleriyle orantılı gelir sahibi olmalarını sağlayacak şekilde, başka kriterlerin de kullanılması gerekmektedir. Böylece belediyelerin verimsiz gelirleri genel bütçeden aktarılacak verimli hasılat ile dengelenir ve belde sakinlerine götürülecek hizmetler istenen miktar ve düzeyde sunulabilir.

KAYNAKLAR

- Erginay Akif; *Vergi Hukuku*, 12. Baskı, 1986.
Bulutoğlu Kenan; *Kamu Ekonomisine Giriş*, 1977.
Hicks Ursula; *Büyükşehir İdaresinin Finansmanı*, İ.Ü. Maliye Enstitüsü Yayını, No. 33, 1968.
Nadaroğlu Halil; *Mahalli İdareler*, 1982.
Öncel Yenal; "Belediye Hizmetlerinin Finansmanı ve Değişimi", *İ.Ü. Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, 28. Seri, 1982.
Ritschl; "Mali Tevzinin Şekil ve Meseleleri", *İ.Ü. Maliye Enstitüsü Tercümeleleri*, 3. Seri, 1967.
Üstümişik Belma; *Belediyelerin Mali Yapısında Düzenlemeler*, DPT, 1987.
26.5.1981 tarih ve 2464 sayılı Yasa
11.12.1985 tarih ve 3239 sayılı Yasa